Et ſi ps appellans uoluerit proſequi appellationem
ſuam et pars appellata uellet eā pſequi expedit ꝙ
ps appellata inſtet pro copia habenda appellatiōis
ſub manu publica notarii ſ· illius qui inſtrūm con
fecit· et ſi ille notarius negauerit ſibi tradere illi
us copiam accedat ps appellata ad officialem uel ad
alium deputatum ſuper hoc ptātem habentē· et
ille cōpellat notariū ad tradendū ſibi copiam ſalla
rio tamen ſibi pducendo et citari faciat partem
ad uidendum ſibi decerni copiam appellationis· 2
Itē nota ꝙ ad declarandū collatores ordinarios
in ptibus incidiſſe in penas ſnias cenſuras ⁊c̄· ſic p
ceditur· primo· n· pducuntur corā executore de
putato in bullis· ſecundo petitur decerni citatio cō
tra ordinarios et eoꝝ pcuratores ſiqui ſunt in ro·
cu· et oēs alios ſua intereſſe putantes· ad dicendū
contra lrās aplicas et proceſſum inde ſecutū ac re
quiſitionē· tertio petitur decerni in contumaciam
ipſoꝝ nihil dicentiū quo minus· ⁊c̄· uel dicendū cāꝫ
⁊c· Et illa citatio fit tribus uicibus· et ultra quar
to ad audiendū ſe ſnias cenſuras et penas eccleſiaſ
ticas in proceſſu contentas incidiſſe declarari uel
dicendū cām quare· ⁊c· Semp proceditur p audiē
tiam cōtradictaꝝ· Et tunc executor declarat col
latores pdictos ſententias penas et cenſuras inci
diſſe p ſententiam in ſcriptis in cōtumaciam ipō
rum nō comparentiū nec dicentiū cām quare· ⁊c·

Stilus ſiue Practica Curie finit·

Tractatulus de arte Notariatus incipit

Quid ſit ars notariatus· Capitulo Primo·
Quid ſit notarius Et unde dicatur· cap· ſcdo·
quibus modis notarius appellatur a iure· ·III·
qui ſunt et qui debent eſſe notarii· cap· IIII·
Cuius auctoritate notarii conficiuntur· ·V·
que ſunt ſeruanda a notario· capit· Sexto·
A quibus notarius debet ſe abſtinere· ·VII·
quid ſit indictio et unde dicatur· Octauo·
quid ſit Contractus· capitulo· Nono·
quid ſit obligatio· Capitulo· decimo·
quid ſit conſuetudo· capitulo· XI·
quid ſit Stipulatio· cap· duodecimo·
quid ſit teſtamentum· cap· tertiodecimo·
De diuiſione teſtamenti· cap· quartodecimo·
qui non poſſint teſtari· cap· XV·
quid ſit codicillus· cap· ſextodecimo·
que ſit forma codicilli· cap· decimoſeptio
quis poteſt facere codicillum· in eodē
In qbus differūt codicilli a teſtamēto· ·xviii·
qui teſtes ſunt neceſſarii in teſtamento· ·xix·
quando teſtamentū non ualeat· ·XX·
qualiter pntes poſſunt exhereditare pueros· ·xxi
qui filii poſſunt exhereditare parentes· ·xxii·
De inſtrumento emancipationis· ·xxiii·
de donationibus· ·xxiiii·
de forma teſtatoris in teſtamento· ·xxv·
de Arbitrio et eius forma· ·xxvi·

Rom: Adam Rot

Capitulū ·I· quid ſit ars notariatus

Rs notariatus eſt ars ſcribendi et dictādi
per quam fragilitatis humane negocia robo
rantur· et ꝑhenne memorie cōmendantur· Et eſt
notādum ꝙ unuſquiſꝗ diſcretus notarius ſiue ta
bellio qđ idem eſt· quando ipſe requiritur ad ali
quem actum ſcribendi debet bene prius conſidera
re et infra archana ſue mentis reuoluere ſpēaliter
quinꝗ· Primo cōditiones et etates eorum quicō
trahunt uel qui ſe obligant· Scdo ad beneficia re
nunciandi· Tertio qualitates et quantitates reruꝫ
in quibus ſe obligari ſeu diſtrahi debent· quarto
diuerſitates contractuum / quinto numerū teſtiū
in contractibus habenđ· Item nota ꝙ in hijs caſi
bus ſunt rogandi teſtes· ſ· in ſolutione debiti· In
confeſſione creditoris confitentis ſibi ſolutum
eſſe· In donatione excedente ſumam quingētoꝝ
aureorū· Et in teſtamēto repudij· Item iſta ſūt
diligenter ſeruanda a diſcreto notario· ſ· iſta ſub
ſtātialia que ſemper requiruntur ad uerū inſtrūꝫ
utpote annum domini indictōꝫ· menſem· diem·
et horam pontificatū pape· in quo loco fit actus ꝛ
cuius dioceſis· et coram quibus iſta omnia quibꝫ
fidelis notarius primo debꝫ ſcribere in ſuo ꝓtho
collo uel libello anteq̄ ſe ſubſcribat i aliquo inſtrō

(Marginal notes, handwritten: "qt et que notario ſunt conſideranda" — "po", "2o", "3o", "4o", "5o"; "Subſtancialia inſtrumenti")

Cap· Scdm· Quid ſit notarius ꝛc·

Eſt aūt notarius ſiue tabellio quedā ꝑſona pub
lica officium tabellionatus gerens· ad cuius fidem
recurritur ut ipſe ſcribat· et ad perhēnam memo
riam redigat illa que ab hominibus fiant· Et dicit̄
notarius a notando quia notare debet et fidelr̄
in ſcriptis redigere oīa illa ſuper quibus ad fidem
eius recurritur· Dicitur etiam tabellio a tabula ɋa
ueteres ſolebant ſcribere in tabula et notare· Et
ſic tabelliones in iure ciuili adhuc tabellares appel
lantur· quia oīa noīa debent eſſe ɔuenientia rebus

C· III· quibus modis nōrius appellat̄ a iure

Item in iure ciuili Notarius diuerſis modis
nuncupatur· Nam aliquando dicitur ſeruus pub
licus· nō ꝙ eſt ſeruus quia ſeruus nō pōt eſſe nota
rius· ſed quia ſeruit omnibus et ſeruire debet uni
ſicut reliquo· et pauperi ſicut diuiti· Aliquādo eti
am dicitur ſcriba a ſcribendo· Aliquando etiā di
citur ſcrinarius quia ſcripturas ſuas in ſcrineis ſu
is debet caute cuſtodire·

Cap· quartum· Qui poſſunt eſſe nōrii·

Eſt enim notarius homo liber nō colonarie con
ditionis alteri neceſſitati nō aſtrictus ꝛ maſcl'us
ſane mentis uidens et audiens et integre fame cō
ſtitutus habens plenam noticiam artis notariatus
ſiue tabellionatus· primo enim dicitur homo liber
quia ſeruus nō pōt eſſe notarius cū ſit publicū of
ficium a quo ſerui repellantur· Secundo dicit̄ nō
aſtrictus colonarie conditōis quia colonus nō pōt

L.i.:400369

ne
eſſe notarius ne publicis actibus priuata miſceant̃
officia· tertio dicit̃ alteri neceſſitati nō aſtrictus
ut de monachis et canonicis regularibus cum ipſi
quantum ad ea que iuris ciuilis ſunt pro mortuis
reputantur· quia uacare debent diuinis officiis et
ſe nō immiſcere de iſtis que in foro aguntur· quar
to dicitur maſculus quia femina nō pōt eſſe nōri9
cū ſit publicū et uirile officiū a quo femine repellā
tur· quinto ſane mētis qa nōrius nō dʒ eē furioſus
ſed omnibus beniuolus· Sexto dicitur uidens et
audiens· quia qui caret lumine uel nō audit uel eſt
mutus nō pōt eſſe nōrius Septimo dicitur inte
gre fame cōſtitutus· qa infamis uel falſarius aut
qui fidē nō habet orthodoxim nō pōt eſſe nōrius
cum officiū tabellionatus ſit honor et dignitas a
quibus repellitur infamis Octauo dicit̃ habēs
plenam noticiam artis notariatus quia ille debet
docere et nō doceri· iuxta illud turpe eſt doctori
cum culpa redarguat ipſum·

Cap· v· Cuius auctoritate cōficiūt̃ nōrii

Conficiunt̃ aūt notarii ex ptāte principis aut
comitis palatini aut alterius cui noīatim comeſ ptā
tem concedit· ⁊ iſte ubicunq̄ locoꝝ artē notarie
pōt exercere et maxime in terra principiſ· ſed no
tariuſ conſtitutuſ ab uniuerſitate uel cōmunitate
in ſuo municipio officium ſuū ualeat exercere ſed
extra territoriū ſuum pro notario non habetur;

Cap· vi· que ſunt ſeruanda a notario·

Debet aūt ſeruare nōtarius omnia que ratione
ſui officii in ſcriptis dirigat q̄ illa fideliter et cau
te ſcribat et ſine cuiuſq̄ leſione et preiudicio par
tium nō mutando verba ut iuris ſubtilitati renū
tiet et renuntiantibus aliquid aperiat· Etiam de
bet ſeruare notarius ut tales adhibeat teſtes qui
a iure nō prohibeantur ferre teſtimoniū· Item in
carta raſa nō debet ſcribere inſtrūm· ut radēdo
litteram materie nō auferetur· Item ſeruare debʒ
q̄ faciet notam in prothocollo et poſtea debet
extrahere ex illo publicū inſtrūm ubi in principio
ſemper debet ponere annum domini et diem in q̄
celebratur actus et nomen principis· ſ· ſit aplicus
uel imperialis· et indictionē et noīa contrahentiū
et teſtiū in quoꝝ pſentia fit inſtrūm et locū in
quo fit actus· Etiam nomen ſuum certū debet ap
ponere de quo dubitari nō poſſit· ⁊ debet uti quo
dam ſigno in fine ſubſcriptōis et in margine extra
inſtrūꝫ ul' in pricipio inſtrumēti ante ſubſcriptōꝫ

Cap· vii· A quibus debet ſe abſtinere·

debet enim ſe abſtinere notarius ne ſcribat ali
qua falſa uel illicita inſtrā a iure prohibita ratiōe
pſonaꝝ uel rerum aut mixta rōne perſonaꝝ· ut
ſi impubes aut furioſus uel ſimilis uellet facere in
ſtrūm notarius nō debʒ cōficere· Ratione rei· ut
ſi res prohibita a iure alienaretur· quando nō eſt
in cōmercium ut liber homo res ſacra· et ad foꝝ
publicum ſicut res eccleſiaſtice ſeruari poſſunt·

niſi in caſu puta pro re aliena alienatis · et quibus
aliis tamen cum decreto iudicis· Ratione uero mi
xta ut ſi impubes uel furioſus uellet legare in ſuo
teſtō rem cuius nō eſſet in cōmertium uel liberū
hominē uel ſacram rem uel filiam· Et ſi notarius ta
lia inſtrā ſubſcripſerit irreuocabili exilii dāpnat ce
puniatur· uel alia pena grauiſſima iuxta ſui cognti
onem iudicii feratur·

Cap· viii· quid ſit Indictio·

Indictio eſt ſpacium· xv· annorū· ad habendū
conſuetudinē romanorum quia indictio iniciū acci
pit a romanis· quando romani ſibi totū mundum
ſubiugarunt et edictum facerent ut omēs hoīes
de qualibet prouincia triplicia tributa ſoluerent·
propter remotiōes terrarum in primum quinquē
nium in fine ſoluerent aurum ad donationis ſipū
et ſignum· In fine ſecundi quinquennij es et fer
rum ad fabricandum argentum ad ſtipendia mili
tum· Et in fine tertii quinquennij es et ferrū ad
fabricandū arma unde dicebatur indictio aurea ar
gentea ferrea· Et ſic inſtituerunt romani ꝙ nullū
priuilegium et nulla conuentio ſcripta eſſet ſtabi
lis niſi haberet annum indictionis annotatum· et
hoc ne tributorum memoria ſoluendorum labere
tur Notandum ergo ꝙ nos in tribus utimur in
dictione· ſ· in priuilegio· in cereo paſchali· et in de
dicatione eccleſiarum· Et dicit̄ indictio ab indico
as are· quod maxime ad pontifices ptinet· unde·

Edictum regis indicit feſta ſacerdos· Incipit aūt
titulus indictōis in ſeptembri· quia tunc fit uber
tas fructuum unde pōt ſolui tributum et hoc poti
us intelligi debet extra romanam curiam quia an
nus domini et indictio in romana curia in quolibet
feſto natiuitatis domini renouabitur· finis uero
cuiuſlibet quinquennij luſtrum ab antiquis diceba
tur· et eſt ſpacium quinꝙ annorum· Et dicitur lu
a luſtro as· are· quia in fine cuiuſlibet quinquennij
quando tributa ſoluebantur ſolebant currere per
ciuitatem cum cereis et lampadibus et magnum
feſtum facientes· Finitis uero quindecim annis re
nouabatur indictio ut prius Item nota ꝙ indictio
ſumitur equiuoce· ſ· pro ſpacio· xv· annorū et pro
quolibet anno ſicut hoc nomen ſabbatum ſumit̄
ꝑ ſeptimana ꝛ ꝑ quolibet die ſeptimane· unde Xo

Roma tributa dari rex per quinquennia iuſſit·
Es prius argentum poſt hec induxit in aurum·
Sic tria luſtra ſuo ſunt aſſignata tributo·
Cum redit october indictio eſt noua ſemper·
Quatuor atꝙ tribus illis prelibatis diebus·
Et per quindenos numerando uoluitur annus·

Nota etiam uerſus ad inueniendum indictionē

Si per quindenos domini diuiſeris annos·
Tres ſimul adiunges indictio ſit tibi primus·
Si nichil excreſcit quindena indictio certet·

Item Bernardus diuidit annos domini per· xi· et
fac ut prius qa· xi· fuit indictō qñ xp̄s ē natus

Cap· ix· quid ſit contractus·

Contractus eſt duorum uel plurium beneplacitum et aſſenſus inſcriptus ⁊ in manu publica redactus· uel etiam obligatio hinc facta poteſt dici contractus·

Cap x quid ſit obligatio·

Realis
obliga° perſonalis
Mixta

Obligatio eſt iuris uinculum quo perſone obligantur aut aſtringuntur ad aliquid dandum ul' faciendum· Et nota ꝙ obligatio triplex eſt ſcilicet realis perſonalis et mixta· Realis eſt quando res proprie obligantur· Perſonalis eſt quando ſtipulatio interuenerit· Mixta autem eſt quando res ⁊ perſona ſimul ſe obligant· Item ſi fuerint duo rei debendi uel plures· et ſi uterqꝫ inſolidum obligaret uterqꝫ ſecundum ius ad ſoluendum cōpellitur· et illa uocatur noua inſtitutio etiam ſi fideiuſſor unicus fuerit grauatus in aliquo illi ſemper iura ſubueniunt· conceſſum eſt enim fideiuſſori beneficium quadrimeſtre· ut non teneatur ſoluere· ſi non poteſt a die termino ſolutioni prefixo poſt illum terminum tranſactis quattuor menſibus dicatur quadrimeſtre tempus· Item ſi fuerint duo uel plures fideiuſſores tunc adrianus imperator fecit unam epiſtolam que continet ꝙ quilibet eorū libenter partem ſuam ſoluere debet· Item in beneficio lex dedit ut prius in principali debitore· et ſi non habuerit ut ſatiſfaciat tunc fideiuſſor incurritur· Item emptio eſt uerbum regale et res dicitur empta· Item emptor non tenetur rē emptā reſtaurare emptori niſi in caſu in quo fuerit euictus ab emptore· Item in contractibus nemini fraus procurari debet·

Cap· Vndecimum· Quid ſit conſuetudo·

Conſuetudo eſt unus uſus rationabilis longo tempore confirmatus nullo tempore interruptus ſed frequenti actu ſine contradictione inductus uel cuius iam non exiſtit memoria introductus ad alios actus utentium comprobatus· Vel aliter· cōſuetudo eſt quoddam ius moribus inſtitutum qđ pro lege ſubſcribitur quando deficit lex· Conſuetudo que damnoſa eſt eccleſiis non poteſt ſtare· Item conſuetudo interpretatur legem ſiue ſtatutum epiſcopi ut per ipſam conſuetudinem declaretur ſtatutum· Item conſuetudo preſcripta p̄iudicat iuri communi· ut de aliena eccleſia tantū obligatur quod eſt contra ius commune· Item cōtra ius poſitiuum preualet conſuetudo rationabil' preſcripta Item conſuetudo non excuſat in delictis peccantem·

Cap· Duodecimum· quid ſit ſtipulatio·

Stipulatio eſt interrogatio petitiua adiuncta reſponſione promiſſionis· ut ſi interrogans dicit dabis mihi equum· et dans reſpondit dabo tibi· et facta eſt ſtipulatio· Et dr a ſtipulo· la· lū· qđ eſt firmum· quia ſtipulatio debet eſſe firma· Et notā

dum eſt ꝙ ſocius pro ſocio poteſt ſtipulare et
et filius pro patre et frater pro fratre et procu
rator pro impubē· curator pro adulto et ſeruus
pro domino ſuo·

Cap· xiii· De teſtamentis·

Teſtamentum eſt iuſta ſententia alicuius qui
poſt mortem ſuam uult cum inſtitutiōe heredū
uel hereditatum· Vel aliter· teſtamētum eſt que
dam ſolennis ſententie uoluntas cum inſtitutiōe
heredis· quia ſine inſtitutione heredum non ualet
teſtamentum· in quo teſtamento nemo poteſt le
gem imponere· a quo recedere nō licet cum ambu
latoris ſit uoluntas uſꝙ ad exitum uite· teſtamē
tum autem niſi teſtatore mortuo uires non habꝫ·
Et dicitur teſtamentum quaſi mentis teſtatio·
Item olim heres aliquando poterat eſſe teſtis in
teſtamento nunc autem uerus heres teſtis nō erit

Cap· xiiii· de diuiſione teſtamenti·

teſtamentorum autem aliud in ſcriptis et ali
ud ſine ſcriptis· ita ꝙ non fiet in ſcriptis ſed in p̄
ſentia teſtium· Et dicitur teſtamentum nuncupa
tiuum ſicut ſunt predicta duo teſtamenta uidelꝫ
quando coram tabellione et teſtibus nuncupator
heredes inſtituit ad ea que in teſtamento ordinā
tur et non interuenerunt alie ſolennitates et ideo

dicitur· ſine ſcriptis hoc eſt ſine ſolennitatibus·
quod quidam faciunt· et dicūt ualere· Et ſunt iſte
ſolennitates ꝙ teſtator propria manu ſcribat ſi
litteratus eſt uel ſi ſcribere non poteſt tunc alius
ſcribat de eius licentia et oſtendat ſeu offerat il
lud coram ſeptem litteratis perſonis pro teſtibus
rogatis atq; requiſitis· dicens iſtud ſuum teſta
mentum eſſe quod offertur· non tamen refert an
illi teſtes ſciant que continentur in teſtamento uel
non et ſint in eo ſcripta nomina heredum et pre
dictus teſtator uel ille alius qui ſcripſit litteras
eius ſcribit in preſentia ſeptem teſtium· et in te
ſtament' quiſꝙ de teſtibus etiam ſe ſubſcribat·
et etiam unuſquiſq; teſtium uno et eodem die ſi
gillum ſuum apponat ſed ſi teſtes litterati fuerit
tunc unuſquiſꝙ teſtium ſe propria manu uno et
eodem die ſe ſubſcribat· alias ſine illis ſolennitati
bus teſtamentum non ualet· Quomodo uero hoc
teſtamentum fieri debeat et in qua forma ſcriba
tur et quomodo ponatur obmittitur hic quia a cō
ſuetudine noſtri temporis eſt alienum· Fit etiam
aliquando teſtamentum ſine ſcriptura ita ꝙ quā
do habetur tabellio tunc teſtator aduocet ad ſe
ſeptem teſtes in ciuitate aut in uilla et exponet
eis teſtamentum ſiue diſpoſitionem ſuam et he
redum ſuorum nominationem et inſtitutionem·
et rogat illos eſſe teſtes· Mortuo autem huiuſ
modi teſtatore tunc aliquis habens uim in teſtō

accedit ad iudicē ciuitatis uel uille narrādo ſibi hec
tunc iudex uocatis heredibus legatariis et fideicō
miſſariis· ſiue ueniant ſiue non et committant ali
cui tabellioni teſtes ipſos ad noticiam teſtamēti
et ad perpetuam rei memoriam recipere et ipſi te
ſtes iurati apponant nomina eoꝝ unuſquiſq̧ ſi
gillatim· et interrogetur unuſquiſq̧ de nomine ꝛ
etate teſtatoris de uerbis eius quibus uſus fuerat
in ſuo teſtamento ſpecialiter ad heredum inſtitu
tionem· et de anno die et loco· Et teſtibus his ex
aminatis legentur dicta teſtium coram iudice p̄
ſentibus aliis teſtibus et tabellio de mandato iudi
cis publicet dicta teſtium et tunc ſe ſubſcribat·

Cap· xv· de his qui teſtari non poſſunt·

Iſti ſunt qui teſtari non poſſunt et prohibenť
a lege facere teſtamentum· Primo impubes ut
maſculus minor quindecim annorum· Item filiuſ
familias non poteſt teſtari etiam ſi pater conſen
tit niſi de caſtrenſi uel quaſi de peculiis de quibus
etiam preter patris uolūtatem teſtari non poteſt
Item mancipatus uel furioſus non poteſt teſtari
quia furioſus eſt· Item de prodigo cui bonorū ad
miſtratio eſt interdicta· Item mutus et ſurdus
etiam ſi ſciat litteras non poteſt facere teſtamē
tum ſuum· Item damnatus ad mortem aut mori
atur aut efficiať ſeruus pene· Itē qui dubitat de
ſtatu ſuo utrū ſit ſeruus uel liber aut paterfamiľ

filiuſfamilias· Item qui dati obſides ꝑ captiuis po
puli romani· Item qui eſt damnatus de crimine fa
moſo Item monachus uel etiam canonicus regula
ris Itē hereticus et q̄ cōmiſerit crimē leſe maieſ·
Item cecus nō pōt teſtari niſi habita quadā ſpeci
ali cura ſolennitatis quia ubi uerſatur maius pericu
lum ibi adhibeatur maius conſilium· Item nota he
redes inſtituere eſt aliquem poſt mortem ſuam in
loco ſuo ponere et in omnibus ſuis bonis dominū
ſtatuere Itē heres q̄ ſuccedit ad bona defuncti·

Cap· xvi· Quid ſit codicillus·

Codicillus eſt quedam diſpoſitio ultime uolū
tatis ſine heredum inſtitutio· Et pōt fieri multis
modis· Aliquando codicillus fit ante teſtamentū
et tunc de teſtamento ſequenti facienda eſt men
tio precedentis codicilli· quandoq̧ uero codicillus
fit poſt teſtamentū ꝛ poſt alium ſeu alios codicil
los quia plures codicilli poſſunt fieri· ab una perſo
na et tunc facienda eſt mētio nō ſolū de teſtamē
to ſed etiam de pluribus codicillis precedentibus
Aliquando etiam fit codicillus nullo precedēti uľ
ſequenti teſtamento· et ualet et ſeruatur·

Cap· xvii· De forma codicilli·

In nomine domini amen· Ego iohannes ꝛc̄· ta
lis dioc· tali die ꝛc· propria et ſpontanea mea uo
lūtate licz egrotās corpe tamen ſciēs in mēte in p̄n
tia taľ· ꝛc· ſpeālitera me rogati codicillū facio in

q̄uo principale meũ teſtũm ꝑ manus eiuſdē notarij·
confirmo atqꝫ precipio ꝙ uxor mea margareta ha
beat de bonis meis ſuper rebus quas in meo teſta
mento ſibi reliqui domum meam· et domino Io
hanni filio meo libros quos ego reliqui confratri
bus ſuis oībus relictis et legatis mei teſti p̄dicti
quem quidē codicillum perpetuum et firmũ ha
bere uolo· contra quem ſi quis filiorum meoꝝ ue
nire preſumpſerit dabit alio obſeruanti perpetue
unum florenũ· uel hic codicillus perpetue nō maneat
firmus· et illa forma codicilli fit poſt teſtamentũ
et nulli poſſunt facere codicillos niſi quibus ſupra
permiſſum eſt facere teſtamentum·

Cap· xviii· qualiter differũt teſtũꝫ ⁊ codicillus·
modis

Item differunt teſtamentũ et codicillus quali
quando in teſtō fit indirecta inſtitutio et heredi
tatio· In codicillo aũt niſi ꝑ fidecōmiſſionem ut ille
qui fuit heres ab inteſtato· hereditatē alteri re
ſtituat ut ſupra in prima forma codicilli· Sed in co
dicillo nō pōt fieri ſubſtitutio a teſtatore· nec aliq̄
conditio apponi que nocet heredum inſtitutioni·
Item in teſtō requiruntur regulariter· vii· teſtes
rogati· ſed in codicillo ſufficiunt· v· etiā nō rogati
Item poſterius teſtamentum tollit primum ipſo
iure et nō pōt quis docere de duobus teſtamentis
relictis ꝙ utrunqꝫ ualeat· poſterior aũt codicillus
nō rumpit primum niſi expreſſe contradicat ei et
nō pōt qs credere pluribꝫ codicillis ſi ſe ꝯtradicũt

Cap· xix: de teſtibus in teſtamento·

In teſtamento requiruntũr regulariter ſeptē
teſtes qui ſunt preſentes et debent rogari· ſed
ille qui ſcribit teſtamentum in numero· vii· teſtiũ
cōputatur· Etiam poſſunt cōputari in eodē nume
ro legatarii qui p̄ſentes ſunt· ⁊ hoc eſt uerũ niſi
eſſet queſtio inter heredes et legatarios tũc lega
tarius nō pōt eſſe teſtis in iſta cā· tutius tamē eſt
ꝙ ponantur alii teſtes ſi haberi poſſunt· Item in te
ſtō ceci ⁊ in uillis ſufficiunt· v· teſtes· ſi plures nō
poſſunt haberi· Item in teſtō iſtoꝝ militum qui
pro ſalute romani imperii iurauerunt ſe nō uindi
caturos mortem aliquando ſufficiunt duo aliquā
do unus teſtis· Item in teſtō condito in preſentia
imperatoris et p̄cibus porrectis ut audiat· nullus
teſtis requiritur· Item in teſtō ꝓhibentur eſſe te
ſtes mulieres et hermafroditi ipubes furioſi mu
ti et ſurdi et cui bonorũ ſuorum adminiſtratio in
terdicta eſt, ⁊ ſeruus qui omniũ opinioni tũc tem
poris nō habetur liber· et omnes qui ſunt in p̄tāte
teſtatoris Item heres ſcriptus et in cuius p̄tāte ē
heres et quem habet heres in poteſtate· ut ſupra·

Cap· xx· Quando teſtamentũ nō ualet·

Attendendum eſt igitur diligenter ꝙ ſi cōtra
ea que ſupra ſcripta ſunt fiat inſtrũm ſcriptum
uel conditum nō ualet talis nota· ualet ſi teſtator
nec ſcribere nec artificialr loq pōt qa tũc mortuo

ſimilis eſt et in hmōi teſtō falſitas committitur·
Item debet recitari et tradi teſtamentū uno ꝛ eo
dem contextu ita ꝙ nullus alius actus poſtea po
natur niſi medicaminis uel neceſſitatis cauſa· Itē
ſi rumpitur teſtamentū ſolū quo ad admiſtratiōē
ſ· in legatione filiū pſonaliter· quia ita intelligitur
in filio nato ꝑterito· dicit aūt poſtumus quia na
ſcitur poſt mortem patris· Item rumpitur teſta
mentum primum dum aliud ab eodē teſtatore le
gitime factum appareat· Item nō ualet ſi nemo ē
inſtitutus heres Item ſi imperfectum abolitum·
cancellatum uel in aliqua parte uiciosum·

C· xxi· Qualr̄ pn̄tes pn̄t exhereditare pueros

Sciendum eſt ꝙ· xiiii· ſunt cauſe propter quas
pater et mater auus et aua poſſunt exhereditare
pueros filios et nepotes Prima eſt cum filius inie
cerit manum uiolentā in patrem aut eum offende
rit· Secunda quando magnā iniuriā uel contumeli
am patri fecerat· tertia ſi patrē in criminalibus cāis
accuſauerit de crimine leſe maieſtatis uel de offē
ſa rem publicam ciuitatis tantum· in his duobus
licite nō pōt fieri exheredatio filii· quarta ſi filius
maleficus fuerit factus ſeu cū maleficis cōuerſat·
quinta ſi filius machinatur in mortem patris·
Sexta cā ſi filius calumnioſe mouerit litem patri
in qua lite fecit patrem grauia damna ſuſtinere·
Septima ſi filius rogatus in carcere ob debita in
cluſo patre fideiubere pro eo noluerit· Octaua ſi
filius ꝓhibuit patrem teſtari· Nona ſi filius eſt
ioculator contra uoluntatē patris niſi pater habu
erit eandem profeſſionem· Decima ſi filius nō con
ſentiat patri uolente eum honeſte docere ſecūdū
patrimonium uiri ſed potius uult cum filia luxuri
ari· Vndecima ſi filius concubine patris ſui ſe im
miſcuerit· duodecima ſi filius ſuum neglexerit fu
rioſum in quo caſu ipſe hereditandus eſſet· tertia
decima ſi filius patrem a ſarracenis liberare nolue
rit et pater in captiuitate moreretur hereditas
ad eccleſiam ſpectat· quartadecima ſi filius eſſet
hereticus pater uero catholicus·

Cap xxii· qn̄ filii poſſūt exhereditare pn̄tes·

Viſis aūt de cāis quibus parentes poſſunt ex
hereditare pueros· Sic etiam filii parentes et ne
potes auum et auam· et ſunt ſeptem caſus· primus
quando pater filium de crimine accuſauit excepto
de crimine leſe maieſtatis· ſcd̄s ſi pater filium per
uenenum uitam ſuam inſidiatus fuerit· tertius ſi
pater uxori filii ſui ſe immiſcuerit uel concubine·
quartus ſi pater prohibuit filios teſtari de hiis q
bus teſtari poſſunt· quintus ſi pater nō egit curam
filio faciendo ſibi medelam· ſextus ſi pater filiū
a ſarracenis captum nō redimeret et filius more
retur in captiuitate tunc bona filii debent dari ꝓ
redemptōne captiuorum· ſeptima ſi pater eſt he
reticus et filius eſt orthodoxus·

Cap· xxiii· de inſtrumento emancipatōis

In noīe · d · amē · dn̄s · n · tal' · corā ꝑſētia iudicis
domini e p̄r · n · conſtitutus eius filiū ibidē ꝑſentē
a ſe emancipauit et a ptāte ſui patris eū relaxauit
necnō a ſua manu ⁊ paterni exilii ptāte penitus ex-
emit · et dimiſit eundem ita ꝙ ſine patris ptāte
exnunc teſtare agere contrahere et ſingula tā in iu
dicio q̄ extra facere liberare exercere qd̄ quilibet
paterfamilias ſui iuris · exiſtens facere pōt In qua
quidem emancipatiōn eius dedit et tradidit ipſi
unā domū poſitam in loco uel in uicō talis cōfinis
et cum iuris occaſiōe ſibi et ipſam rem aut ipſi rei
ptinenti · conſtituens ſe ipſam rem predicto noīe
poſſidere quouſq ipſius rei poſſeſſionē acceperit
corpalem ſua auctoritate a retinente deinceps et
licentiā omnimodā dedit · ꝑmittens ſe uel ſuos he
redes dicto eius filio emancipato pro ſe et ſuis he
redibus ſtipulari ꝑdictam emancipationis donati
onē et omnia et ſingula ſubſcripta recte et firme
tenere et contra ea nō facere uel uenire aliqua rati
one uel cauſa de iure uel facto ſub obligatione om
nium bonorum ſuorum quibus oībus ſic pactis
dictus iudex ſuam manū et cōmunis ciuitatis auc
toritate interpoſuit decretum · Nota etiā ꝙ auus
nepotem a filio emancipare pōt cum illū habeat in
ptāte ſua · aut ſi ipſe nepos natus aut conceptus e
rat anteq̄ pater eſſet emancipatus · et illud qd̄ di
ctum eſt de nepote intellige etiā de nepte ·

Cap · xxiiii · De dōnationibus ·

Nota ꝙ donatio excedens quingentos aureos
debet ꝑſcidi et donatori inſinuari et fieri coraꝫ
eo et a ꝑſide cōfirmari al's cui fit donatio non re
maneret · Nota etiam ꝙ debet fieri donatio pre
ſente donatore uel eius procuratore recipiente ⁊
ad illud ſpēaliter conſtituto · Item ꝙ donatio in
ter uirum et uxorē patrē et filium non ualet niſi
morte confirmetur · id eſt ꝙ nō poſſit reuocari e
tiam q̄diu uiuet · Item nota ꝙ ſcd̄m leges admi
nus tres teſtes cum notario in inſtrō poni debent
Sed in cognitione debiti quinq ſunt neceſſarii · ſꝫ
ſcd̄m canones duo teſtes ſufficiunt etiam in ulti
mis uoluntatibus et ad pias cauſas ·

Cap · xxv · de diuiſione teſtamenti ·

Item nota ꝙ teſtator in diſponendo res ſuas
debet eſſe ſane mentis · quia ordinatio ſiue diſpo
ſitio rerūm ſuarum eſt triplex · una uocatur teſta
mentū · alia uero codicillus · Et licꝫ iſte due ordina
tiones ultime uoluntates uocentur tertia tamen
principaliter d̄ iure uocatur ultima uolūtas · Nota
etiā ꝙ in teſtamento ſolenni tria ſunt neceſſaria ·
uidelꝫ · heredū inſtitutio · numerus · vii · teſtium q
ſunt rogati a teſtatore · ⁊ tabellio ex n̄s ſufficiēs
q ꝯficiat inſtrūm · uno ex his deficiēte teſtūm nō
ualꝫ . codicillus aūt idē ſonat ſicut legatū l' relictū ·
Vnde ultima diſpoſitio continet quaſi tres om
nes codicillos · legata uel relicta totum dicitur codi
cillus · ordinationes uero que ualere nō poſſunt ut

teſtamentum poſſunt fauore iuris ualerẽ. et in his codicillis ſiue ordinationibus aut diſpoſitionibus ſufficiũt quinqꝫ mares ſeu femine. diſpoſitio aũt ultima nõ põt aliquando probari niſi per vii. teſtes rogatos et uocatos prout teſtamentum. nec etiã per quinqꝫ teſtes ut codicillus. alie poſſunt ꝓbari ꝑ duos uł tres ut ſupra ⁊ hec ultia uolũtas uocaꝰ.

Cap. xxvi. de Arbitrio et eius forma.

Arbiter nõ debet ſacramento conſtringi ſꝫ cõpromitti. quãdoqꝫ etiã cõpromittitur ad arbitrũ et quandoqꝫ ad amicabilem cõpoſitionem. hii aũt differunt quia arbiter tenetur tantum examiare et ꝑ ſñiam diffinire. cõpoſitor aũt amicabilis põt de queſtõibus inquirere in factis inquiſitõis altercatõis et abſqꝫ iuris ordine ſeruato cõponere queſtões arbitrio boni uiri. ſed arbiter põt ꝓcedere ſcd̃m ordinẽ iuris et cõſenſu ꝑtiũ ꝓut equũ ſibi uidebiꝰ per ſñiam terminare. Item nota ꝙ actio eſt ius ꝓſequendi in iudicio et ſibi debeꝰ. Item ꝙ interueniente fraude factũ eſt de iure ꝑficere nõ debet. Item ſuꝑflua nõ uiciant inſtrũm uel unum uerbũ bis uł pluries poſitũ. ſiue uerba idẽ ſonãtia uicium nõ faciũt minus rectũ. Item ſi res uẽdita tradi nõ põt libere emptori uenditor damnũ emptori nõ tenetur. Item ꝙ bona mariti ſunt obligata uxori tacite prodere. Et hec dicta ſufficiant.

Finit tractatulus de arte notariatus.

Taxe Cancellarię aplice que ſoluũtur quatuor uicibus tantũ. ſedẽte diuo Sixto Pon. maxi. Et primo.

De expectatiuis.

Expectatiua ad unum beneficium pro ꝑſente ſecundũ regulas cancellarie. Gratioſa. groſſ. xii.
Executoria uero taxatur ad Groſſos. .x.
Ad duo beneficia Gratioſa. groſſos. .xiii.
Executoria. groſſos. xi.
Et ad plura beneficia pro quolibꝫ bñficio groſ .ii.
Si fuerit ad beneficium cuiuſcunqꝫ taxe. pro clerico ſeculari addantur. groſſi .iiii.
Pro religioſis cũ tranſlatõe addanꝰ groſſi .ii.
Et ſi religioſus habuerit expectatiuam ultra unũ beneficium pro quolibet beneficio. groſſ .iiii.
Et ſi in ꝑdictis gratiis fuerit clauſula antelatõm uł ꝓrogatiua ad inſtar famł. uel alſa addãꝰ .gr. xxv.
Si diſpenſetur ſuper defectu etatis in eiſdẽ lris quo ad beneficium curatũ ꝓ uno anno groſ. iii.
Pro duobus annis addanꝰ groſſ. .vi.
Pro quolibet ultra addantur groſſ. .ii.
Si fuerit clauſula ꝗ primum legitime fuerit etatis propter laborem ſcribẽdi addantur groſſi .ii.
Si ſuper defectu etatis quo ad prebend cathedralis eccleſie narrãdo regulã cancellarie add. groſ .ii.
Si derogetur ſtatuto eccleſie addanꝰ groſſi v.
Et ſi expectatiua fuerit ad preſtimonia unius duorum trium ⁊c̃ addantur groſſi .iiii.

Rom. Adam Rot